

CRITICĂ

Bea Kovács: Tutorial educativ despre teatru

Drama *Mihai Viteazul* a lui Csaba Székely, câștigătoarea concursului de dramaturgie al Teatrului „Weöres Sándor” din Szombathely (Ungaria), și-a avut premiera în România în octombrie anul acesta. Companiei independente Teatru 3G a adus pe scenă textul cu temă istorică beneficiind de colaborarea unor actori români și maghiari. Cu toate că spectacolul în sine, în contextul centenarului Marii Uniri, reprezintă un gest teatralicesc provocator, fapt demonstrat și de criticile de orientare naționalistă, referitoare la afișul spectacolului, autoarea cronicii, Bea Kovács consideră creația teatrală însăși mult mai puțin provocatoare, recunoscând, totodată, meritele acesteia.

Yvette Jankó Szép: Peștii

Textul lui Yvette Jankó Szép vorbește despre ultima premieră a trupei Váróterem Projekt (Proiectul Sala de Așteptare). Este vorba despre un spectacol cu caracter experimental: o constelație asociativă de imagini, trupuri goale și fragmente de dialog. Structura și dramaturgia spectacolului *Fishesz* dă mult de lucru spectatorilor, fără să-i lase cu senzația liniștitoare că au reușit să integreze într-un întreg unitar, în sinea lor, experiența spectacolului.

Réka Hegyi: În căutare de comori la Festivalul de Teatru de Păpuși Puck

Festivalul Internațional al Teatrelor de Păpuși și Marionete Puck din Cluj a ajuns la cea de-a 17-a ediție. Réka Hegyi trece în revistă programul acestui eveniment, oprindu-se asupra spectacolelor considerate cele mai reușite și totodată criticând criteriile de selecție, din punctul de vedere al prezenței și al ofertei teatrale maghiare din Transilvania. În opinia autoarei, festivalul acordă prea puțină atenție creațiilor de teatru de păpuși și de teatru pentru copii din afara cadrelor teatrelor de stat, cu toate că există astfel de realizări, chiar foarte valoroase, inclusiv în sfera independentă.

INTERVIU

Paul Sarvadi: Cât respect am oferit, atât am primit înapoi

Judit László a fost manager de scenă la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj între 2005 și 2015, oferindu-și contribuția la realizarea a 49 de spectacole. În acest interviu, realizat de Paul Sarvadi, ne prezintă provocările profesiei sale, vorbind și despre competențele, dedicarea și chiar sacrificiile – inclusiv personale – pe care le cere. Dialogul oferă, indirect, și o imagine de ansamblu din spatele culiselor, a unui deceniului și jumătate de teatru clujean de după schimbarea de regim din România.

Katalin Nászta: Esența teatrului constă în momentul înălțării

Cu ocazia aniversării a 70 de ani de la înființarea Teatrului „Tamási Áron”, Katalin Nászta l-a invitat la o discuție pe regizorul-director László Bocsárdi, de a cărui nume se leagă reforma de după schimbarea de regim a teatrului din Sfântu Gheorghe. În cadrul interviului, Bocsárdi vorbește despre formarea trupei sale din Gheorgheni, Figura Stúdió, dar și despre mutarea la Sfântu Gheorghe, despre anii de început și ideile sale privind munca de la teatru.

STUDIU, ESEU

József Katona: Lumea operetei

Eseul cuprinzător al regizorului de operă József Katona prezintă originile denumirii, nașterea și istoria operetei, metamorfozarea în alte genuri și răspândirea în spațiu, dar și funcțiile, acțiunea și lumea muzicală, avantajele și dezavantajele „ușurinței” sale caracteristice și chiar viziunea asupra lumii pe care o transmite, surprinsă în relația dintre gen și mediu. Pe lângă trecerea în revistă a unor autori și creații reprezentative, articolul conține și o utilă sursă bibliografică pentru cei interesați de cunoașterea mai aprofundată a genului.

RECENZII DE CARTE

Ferenc Zsidó: Ujdrama.hu. Despre volumul de drame *Párhuzamos világok (Lumi paralele)*

Volumul editat de Mónika Szűcs a apărut la editura Selinunte din Budapesta, în 2017. Conține piese contemporane pentru tineri: *Újvilág (Lumenouă)* de Andrea Pass, *A gyáva (Fricosul)* „frământat” de Eszter Gyulai, Krisztián Kovács și Péter Scherer, textul comun realizat de Zsuzsa Hajós și István Kárpáti, *Szélben szállók (Zburători în vânt)*, precum și *Kettős: játék (Joc: dublu)* de Viktória Jeli și István Tasnádi. Autorul recenziei susține că textele sunt în majoritate inovatoare formal, caută întrebări la problemele specifice ale tinerilor de azi într-un limbaj adecvat, dar nu sunt remarcabile din punct de vedere artistic/estetic. Cu toate acestea consideră că avem de a face cu un volum important.

TEATRU ROM

FOCUS / Ioana Szeman: Teatre invizibile

Textul lui Ioana Szeman are în centru întrebarea privind motivele pentru care, în ultimii ani, figura țiganului pasionat a câștigat popularitate în contextul balurilor costumate, al telenovelor și reality show-urilor, însă fără ca acest lucru să sprijine identitatea culturală romă. Lipsa romilor de pe paleta teatrală din România reflectă inclusiv modul în care romii sunt excluși de la formele instituționalizate și sprijinite statal ale culturii naționale.

Lukács Mihai: Despre reprezentarea autentică și teatrul rom

Mihai Lukács, directorul singurei trupe de teatru rome din România, Giuvlipen, analizează posibilitățile modificării narativei dominante despre romi. Întrebarea-cheie a textului său se referă la modul în care identitatea romă poate fi reprezentată în mod autentic, respectiv la formele artistice aplicabile în acest proces. Ceea ce este important în exercițiile de „gadjologie” ale trupei sale este evitarea generalizării și a stereotipurilor: problematizarea certitudinilor spectatorului dornic de rețete sigure și participarea sa colaborativă, alături de problematizarea permanentă a caracterului reprezentational al teatrului însuși.

Carla Weingarten: Roma Armee – Armata romă

Tematizarea problemelor sociale și minoritare își pune puternic amprenta asupra politicii de repertoriu a Teatrului Maxim Gorki din Berlin. Carla Weingarten supune analizei spectacolul lor intitulat *Roma Armee*, regizat de Yael Ronen, care se bazează pe istoriile personale a unor interpreți romi din cinci țări ale lumii (Austria, Suedia, România, Anglia și Germania). Narativele personale, juxtapuse sub forma unui spectacol de varietăți, prezintă experiența actuală a romilor: căutarea identității, posibilitățile apartenenței la comunitate, excluderea și lupta politică, culminând în ideea revoluției romilor și, prin căutarea noilor eroi ai poporului rom, într-un final emancipator.

László Fosztó: Cetățenia pusă în scenă. Romi, performance și identitate în România, membră a Uniunii Europene

Noul volum al lui Ioana Szeman, *Staging Citizenship*, recenzat de către socio-antropologul László Fosztó, se axează atât pe dificultățile situației socio-economice și pe problemele identității culturale a romilor din România, cât și pe practicile lor de tip performance și pe acțiunile performative din diferitele spații culturale. Din recenzie aflăm că munca de teren în cadrul comunității rome, prezentate sub un nume fictiv, pune în lumină o serie de stereotipuri și de probleme de reprezentare asociate cu romii, alături de prăpăstiile care se deschid în domeniul cetățeniei și de contextul cultural-politic al performance-urilor artistice rome specifice din România.

Nóra Ugron: E o poveste care ne aparține tuturor

Alina Șerban este artist de teatru de etnie romă cunoscută la nivel internațional: actriță, dramaturg și regizor. În interviul realizat de Nóra Ugron, Șerban vorbește despre experiențele universitare din București și străinătate, dificultățile întâlnite în teatrul românesc, și cel mai recent spectacol al ei, *Marea Rușine*, care se ocupă cu istoria robiei romilor.

Villő Hanga Jakab: Teatrul, mai important chiar decât școala

Partenerul de discuție al lui Villő Hanga Jakab este Zsolt Fekete, actor din Sfântu Gheorghe, pentru care provocarea cea mai importantă constă în teatrul centrat pe problemele prezentului, inclusiv potrivit experienței sale din cadrul teatrului comunitar KOMA, pe care o duce mai departe sub forma activității de dramaturgie pedagogică, desfășurată în rândul tinerilor romi din cartierul Órkő al orașului Sfântu Gheorghe și din Valea Crișului. Dacă sistemul de învățământ nu este suficient de deschis și flexibil, atunci teatrul poate fi o alternativă – crede actorul care, în spectacolul său individual, aflat în curs de pregătire, se ocupă tocmai cu problemele identității rome și ale țiganilor care trăiesc în excludere socială.

Lilla Proics: Unde-i dramaturgia țigănească?

Rodrigó Balogh a renunțat la cariera actoricească datorită ambițiilor sale de organizator cultural și teatral, dorința sa fiind cea de a prezenta cultura teatrală romă în întreaga sa bogăție. În calitate de curator al secției de dramaturgie și teatru a Arhivei Digitale și Culturale Rome din Europa, de întemeietor al Teatrului Independent și inițiator al Festivalului Eroilor Romi, prin intermediul mai multor platforme și evenimente, Balogh lucrează la crearea bazei spirituale a identității culturale rome și la facilitarea accesului la fundamentul respectiv. Lilla Proics l-a intervievat despre dificultățile și rezultatele acestei activități.

Ildikó Novák: Pilulă de curaj pentru romi – și neromi

Interviul realizat de Ildikó Novák cu actorul-păpușar Rudolf Moca confirmă faptul că șansele copiilor romi cresc dacă au posibilitatea să se implice activ în viața societății, suplینind astfel lacunele provenite din soci-

alizarea lor. În opinia lui Moca, teatrul, inclusiv cel de păpuși, are un rol esențial în această privință, întrucât ne educă: problemele noastre, oricât de grave, pot fi introduse în spațiul teatral și abordate prin mijloacele specifice mediului artistic. Prin intermediul teatrului, avem posibilitatea de a formula întrebări și chiar și de a schimba lucrurile. În ultima vreme, actorul-păpușar pensionat folosește frecvent instrumentele teatrului-foi cu grupuri care includ, pe lângă tinerii romi, maghiari și români. Problemele trebuie rezolvate împreună de către cele trei etnii, „fără ca oricare dintre ele să renunțe la propria limbă, cultură sau la modul ei de viață”.

Imagini Găsite: Multiplicarea teatrului oniric al lui tanti Ilonka. Fotografiiile țigăncii au fost realizate pe parcursul pregătirilor producției teatrale și filmice a lui Csilla Könczei și Radu Afrim. Imaginile sunt înconjurate de relatările lui Könczei și de evocarea și visul lui Ilonka.

DRAMĂ

Alina Șerban: Declar pe propria răspundere – Cel mai bun copil din lume

Actrița și dramaturgul de origine romă, Alina Șerban, a devenit cunoscută în lumea teatrului internațional datorită textului și spectacolului ei intitulat *Declar pe propria răspundere – Cel mai bun copil din lume*, ea însăși jucând în spectacolul regizat de David Schwartz, care și-a avut premiera în 2011. Pe parcursul procesului de creație, care a început odată cu prima prezentare, textul spectacolului s-a fost modificat ca un work-in-progress, iar acum apare în traducerea maghiară a lui Beáta Adorján în revista noastră.

Alina Șerban s-a născut în 1987 la București și a absolvit în 2009 Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică din același oraș, după care și-a continuat studiile la New York și la Londra. Inclusiv în calitatea ei de romă din România, angajamentul și activismul social fac parte integrantă din activitatea artistică și scriitoricească pe care o desfășoară. În acest spirit, Șerban luptă împotriva fenomenelor discriminării în multiplele forme ale sexismului, rasismului și homofobiei. *Declar pe propria răspundere – Cel mai bun copil din lume* este un text de inspirație autobiografică, reconstituind pe baza unor fragmente de jurnal și a experiențelor proprii modurile în care sistemele de castă existente și formele cotidiene ale stigmatizării se înfiltrează în imaginea despre sine a persoanei și chiar în formarea identității. Textul ne confruntă cu aceste fenomene cu un umor captivant și totodată sfâșietor: prezentarea teatrală a propriei biografii, a copilăriei și a dificultăților maturizării se fundamentează pe o retorică ce consideră participarea personală a cititorului, respectiv a spectatorului parte integrantă a actului mărturisirii.

REVIEW

Bea Kovács: An Educational Tutorial on Theatre

Csaba Székely's *Vitéz Mihály* (Michael the Brave), the winner of the 2015 drama competition of the Weöres Sándor Theatre of Szombathely, had its premiere this October in Romania. The independent troupe 3G Theatre staged the historical play with the collaboration of both Romanian and Hungarian actors. Although the theatrical performance may be seen as a provocative gesture in the context of Romania's Centenary, as also demonstrated by the nationalist critiques of its poster, the reviewer considers the theatre production in itself less provocative, although recognizing its virtues.

Yvette Jankó Szép: Fishez

Yvette Jankó Szép reviews the latest premiere of the Váróterem Projekt (*Waiting Room Project*), an independent theatre company of Cluj. It is an experimental show: an associative constellation of images, naked bodies, and dialogue fragments. As the author shows, the structure and the dramaturgy of the *Fishez* leaves a lot up to the viewer, without granting him or her with the relaxed feeling of having integrated the experience of the production into a coherent whole.

Réka Hegyi: Treasure Hunt at the Puck Puppet Festival

The Puck International Festival of Puppet and Marionette Theatres has come to its 17th edition. Réka Hegyi reviews the program of the event and discusses the best performances, while also criticizing the selection criteria regarding the Transylvanian Hungarian theatrical presence and offer in this particular field. According to her, the festival does not pay enough attention to puppet and children's theatre productions outside the state theatres, although there are many valuable independent shows in these genres as well.

INTERVIEW

Paul Sarvadi: I Have Received as Much Respect as I Have Given

Judit László was the stage manager of the Hungarian State Theatre of Cluj between 2005 and 2015, contributing to the creation of 49 performances. In this interview, responding to questions asked by Paul

Sarvadi, she presents her profession along with the skills, the dedication, and the – sometimes even personal – sacrifices it requires. Along with her personal and professional experiences, the conversation also provides a glimpse behind the scenes of this theatre's functioning throughout a decade and a half after the Romania regime change.

Katalin Nászta: The Essence of Theatre Is the Moment of Elevation

Katalin Nászta has interviewed László Bocszárdi, the manager and director of the Tamási Áron Theatre of Sfântu Gheorghe, on the 70th anniversary of this theatre's founding. Bocszárdi's name is associated with reforming this institution after the 1989 Romanian regime change. In this discussion, Bocszárdi touches upon the establishment of his theatre troupe from Gheorgheni, the Figura Stúdió, on his relocation to Sfântu Gheorghe, the early years, and his ideas on theatrical work.

STUDY, ESSAY

József Katona: The Operetta

Opera director József Katona's essay offers an encompassing review of the operetta. It outlines the origins of the genre designation, its development and history, metamorphoses into other genres and spatial spread, functions, plot, melodies, the pros and cons of its "lightness", as well as its worldview, as it is revealed in the relationship between the genre and its social medium. Katona also lists canonical authors and recommends operettas for listening. The essay is concluded with a useful bibliography for the further interested.

BOOK REVIEW

Ferenc Zsidó: Ujdrama.hu. About the Drama Volume Párhuzamos világok (Parallel Worlds)

The volume edited by Mónika Szűcs was published by Selinunte publishing house in Budapest, in 2016. The volume contains dramatic texts for young audiences: Újvilág (NeWorld) by Andrea Pass, A gyáva (The Coward) „kneaded together” by Eszter Gyulai, Krisztián Kovács and Péter Scherer, Zsuzsa Hajós's and István Kárpáti's common work, Szélben szállók (Wind Flyers), as well as Kettős: játék (Double:Play), by Viktória Jeli and István Tasnádi. The reviewer thinks that all the texts are mostly formally innovative, addressing young people's issues in an appropriate language, but they are not remarkable from an artistic/aesthetic point of view. Nevertheless, he considers that Parallel Worlds is an important book.

ROMA THEATRE

FOCUS / Ioana Szeman: Invisible Theaters

This inquiry focuses on the question of how the figure of the passionate Gypsy has become so fashionable lately at costume parties, in soap operas and reality shows, yet without strengthening the Roma cultural identity itself. The fact that the Roma people are missing from the Romanian theatrical palette also sheds light on how the Roma are excluded from the institutional and state-supported forms of national culture.

Mihai Lukács: On Authentic Representation and the Roma Theatre

Mihai Lukács, the director of the only all-Roma theatre troupe of Romania, Giuvlipen, analyses the possibilities for changing the dominant narrative about the Roma people. His main question concerns the staging of the Roma identity and the artistic forms that can be used in this process. Their "Gadjological" exercises are strongly focused on the avoidance of generalizations and stereotypes, on the dislocation of the spectator longing for reliable solutions and on his/her active participation, while always calling into question the representative character of theatre itself.

Carla Weingarten: Roma Armee – The Roma Army

The repertoire policy of the Maxim Gorki Theatre from Berlin is strongly influenced by the discussion of social issues, including the specific problems of minorities. *Roma Armee*, directed by Yael Ronen, is based on the personal biographical narratives of Roma performers from five different countries (Austria, Sweden, Romania, England, and Germany). Their individual stories, linked within a revue-esque format, reflect the current experiences of the Roma identity, including such aspects as the search for identity itself, the feeling of belonging, poverty, exclusion, and political struggle, leading to the idea of a Roma revolution and reaching its emancipatory conclusion through the search for the new heroes of the Roma people.

László Fosztó: Staging Citizenship. The Roma, Performance, and Identity in Romania, Member of the EU

Ioana Szeman's new book, *Staging Citizenship*, reviewed by social anthropologist László Fosztó, discusses both the difficult socio-economic conditions and damaged cultural identity of the Roma people in

Romania, as well as their performances and performative actions, carried out in different cultural spaces. The field work conducted in the Roma community, depicted under a fictional name in this volume, sheds light on a series of stereotypes and representational problems associated with the Roma, as well as on the chasms in citizenship and on the cultural and political contexts of their characteristic art performances in Romania.

Nóra Ugron: This Story Belongs to All of Us

Alina Șerban is an internationally acclaimed Roma theatermaker: actress, playwright and director as well. In the interview made by Nóra Ugron she talks about her university experiences in Bucharest and abroad. She also talks about the difficulties experienced in Romanian theatre and about her recent performance, *The Great Shame*, which deals with the history of Roma slavery.

Villő Hanga Jakab: Theatre Is Even More Important than School

Villő Hanga Jakab conducted an interview with Zsolt Fekete, who is active as an actor in Sfântu Gheorghe, and for whom the most interesting challenge is posed by the theatre involved with the present. He had the experience of such an involvement in the community theatre KOMA and proceeds further down this path in his drama-pedagogical work with the Roma youth of Órkő and Valea Crișului. If the educational system is not open and flexible enough, then theater can be an alternative – says Fekete, who is currently dealing with the issues of the Roma exclusion and identity in the preparations for his upcoming individual show.

Lilla Proics: Where's the Gypsy Drama?

Rodrigó Balogh turned away from a career as an actor due to his ambitions as a theatrical and cultural organizer, dedicating himself to presenting the Roma theatrical culture in all its richness. As the curator of the drama and theater section of the European Digital Archive of the Roma, the founder of the Independent Theater and the Roma Heroes Festival, he works on creating and facilitating the access to the spiritual base of Roma cultural identity through different platforms and events. Lilla Proics discussed the challenges and the results of this work with him.

Ildikó Novák: Courage Pill for Roma and Gadjo

Ildikó Novák's interview with puppeteer Rudolf Moca confirms the idea that the chances of Roma children are increased if they become actively involved in the life of society and thus make up for the losses of their socialization. In Moca's view, theatre, including puppet theatre, has a major role in this process, because it educates. Any serious issues may be transposed into theatrical space and dealt with there. We can ask question and even change things through this medium. The retired puppeteer of Roma origin frequently uses the instruments of forum theatre with groups including young people of Roma, Hungarian, and Romanian origins. Problems have to be solved together by all three ethnicities, "without any of them renouncing its own language, culture, and way of life".

Found Images: A multiplication of aunt Ilonka's dream theatre: the photographs of this Gypsy woman were shot during the preparations for Csilla Kőnczei's and Radu Afrim's theatrical and filmic production. The images are surrounded by Csilla Kőnczei's commentaries as well as by aunt Ilonka's recollection and her dream.

DRAMA

Alina Șerban: I Declare at My Own Risk - The Best Child in the World

The Roma actress and playwright Alina Șerban has gained international recognition with her text and performance entitled *I Declare at My Own Risk – The Best Child in the World*, which was directed by David Schwartz and premiered in 2011, starring the writer herself. The text of this play has been a work in progress ever since the beginning, and it can now be read in Hungarian in Beáta Adorján's translation.

Alina Șerban was born in 1987 in Bucharest. She graduated in 2009 from the National University of Theatre and Film of the Romanian capital, continuing her studies in New York and London. As a Roma woman from Romania, social activism and engagement is an organic part of her work as a performer and writer struggling against the many phenomena of discrimination, such as sexism, racism, and homophobia. Her *I Declare at My Own Risk – The Best Child in the World* is a biographically inspired text, reconstructing on the basis of diary fragments and first-person accounts the basic experience of how the existing caste systems and the everyday forms of stigmatization permeate our image of ourselves and our identity construction. Șerban's work confronts us with all these issues through its captivating and heartbreaking humor. The theatrical staging of her childhood and maturation is built on a rhetoric that considers the personal involvement of the reader and spectator an integral part of the testimony.

JÁTÉKTÉR – erdélyi színházi periodika

A szerkesztőség tagjai:

László Beáta Lidia

Ungvári Zrínyi Ildikó

Zsigmond Andrea

Varga Anikó (főszerkesztő)

Korrektúra: Kovács Emőke

Fordítás: Rigán Lóránd

Logó, dizájnelemek: Adrian Ganea

Borítóterv: Benedek Levente

Tördelés: Molnár Rozália

Lapmenedzser: Kovács Gábor (kovacs.jatekter@yahoo.ro)

Színházak hírei, kapcsolat: Dunkler Réka (jatekteroffice@yahoo.com)

A lapot alapította 2012-ben Sebestyén Rita és Kötő József.

Az alapító szerkesztőség tagjai: Sebestyén Rita (főszerkesztő), Kötő József,

Ungvári Zrínyi Ildikó, Karácsonyi Zsolt.

Az alapító szerkesztőség munkatársai: Demény Péter, Zsigmond Andrea, Dunkler Réka,

Albert Mária, Szilágyi N. Zsuzsa.

A lap felelőssége abban áll, hogy teret adjon a véleménynyilvánításnak. A lapszámban közölt cikkek a szerzők és a nyilatkozók véleményét tükrözik, amelyek nem feltétlenül egyeznek a szerkesztőség véleményével.

Responsabilitatea revistei noastre este de a găzdui opiniile, oricât de diverse, ale colaboratorilor noștri. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține autorului.

The journal is only liable for allowing free expression of opinions. Responsibility for the views expressed in the articles rest solely with the authors.

ISSN 2285 –7850

ISSN-L 2285 –7850

Készült a kolozsvári IDEA Nyomdában

Felelős vezető: Nagy Péter igazgató

Cluj-Napoca, Calea Turzii nr. 160-162

tel. +40 264 594634

TÁMOGATÓK

Bethlen Gábor Alap
Communitas Alapítvány
Kolozs Megyei Tanács
Nemzeti Kulturális Alap

Revistă culturală finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii
și Identității Naționale

Albert Mária
Bajka-Barabás Réka
Boros Kinga
Deák Réka
Jászay Tamás
+ öt anonim támogató

Megvalósult
a Magyar Kormány
támogatásával

MINISTERUL CULTURII ȘI
IDENTITĂȚII NAȚIONALE

25nka
Nemzeti Kulturális Alap

CONSILIUL
JUDEȚEAN
CLUJ

